

ОСВРТ НА ДЕЛАТНОСТ И ПЕРСПЕКТИВЕ ВОЈНЕ ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ

Корен речи „енциклопедија“ састављен је од латинизираних старогрчких речи. Ова кованица је првобитно означавала „унутарњи круг знања“, што се доцније проширило у неку врсту по абецеди сређених „свеобухватних људских знања, науке и културе“.

Енциклопедиска дела, или дела која су окарактерисана као таква, јављала су се током векова у великом броју код разних народа и земаља. Међутим, у тој богатој историји лексикографских напора, појава великог француског енциклопедиског дела *Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* („Речник с тумачењима из области науке, уметности и заната“), популарно названог *Енциклопедија*, претставља несумњиво значајан догађај који је створио читав прелом у дотадашњој литератури такве врсте. Главни редактор и идејни инспиратор тога дела био је Денис Дидро (1713—1784), филозоф-материјалиста, а цела група његових сарадника и једномишљеника названа је *енциклопедистима*, као претставницима исте школе.

После овога дела појавио се још низ енциклопедија, од којих неке постоје и данас и имају своја послератна издања.

Нема сумње да у савременом друштву енциклопедиска дела имају велики значај, јер у себи садрже огромно људско знање, које читаоцу пружају на релативно лак и приступачан начин, у коме сажетост свакако има веома важно место. Ако би појединац хтео да консултује литературу, која макар и приближно обухвата оно што садржи једна енциклопедија, он би био стављен пред практично немогућ задатак. С друге стране, речник би му — ма којег обима и струке био — дао исувише мало података. Може се рећи да се енциклопедија не може адекватно заменити никаквом литературом другог карактера,¹⁾ али се она баш одликује тиме што у својим библиографским подацима указује на ону литературу која би читаоцу била неопходна, ако би изврстан проблем хтео да продуби у циљу детаљних студија.

*

Развојем науке и технике, издавање специфичних — стручних енциклопедија налазило је све више свог оправдања, иако су опште

¹⁾ Енциклопедије се разликују од *лексикона* углавном по томе што имају дуже чланке који третирају проблеме у оквиру извесне заокружене целине. — Прим. Љ. Х.

енциклопедије и даље задржале своју улогу. У такве енциклопедије спадају разне техничке, шумарске, медицинске, музичке, ликовне, спортске итд., па и *војне*. Ових последњих је, нарочито у овом и у прошлом веку, било у приличном броју, али, колико нам је познато, најновије датирају из доба пре Другог светског рата. Према томе, у тој се области појављује празнина баш у време најбржег успона науке и технике, јер се у тим делима нису могли ни поменути резултати које је тај скоковити успон дао на пољу нуклеарне технике, реактивне авијације, диригованих пројектила, итд.

Иако овај развој тражи од савременог официра све већу специјализацију, а истовремено га на пракси прилично одваја од теорије на ширем плану — од садејства видова оружаних снага и рата у целини, он се ипак не може ограничити на ту ужу специјализацију, у оквиру њеног минимума, већ мора схватити међусобни однос видова, родова и служби — у склопу логично повезане целине, коју чине све компоненте савременог рата, са свима његовим елементима.

Борбена правила, ратне службе, упуту и остали прописи ни издалека не омогућавају остварење горње тежње у погледу нивоа образовања официра, те су ови упућени на веома широку литературу, и то не само домаћу, већ и страну. Ово има нарочитог значаја за индивидуалан рад. Но, треба напоменути да у мањим местима не постоје библиотеке које би читаоцима пружиле сву ону литературу коју би могла обрадити једна војна енциклопедија, а поред тога, круг читалаца који је може пратити на више страних језика ограничен је.

У вези онога што је напред већ изнето, може се створити закључак да би издавање једне југословенске војне енциклопедије нашем старешинском кадру пружило озбиљну помоћ у његовом индивидуалном стручном и општем изграђивању. Увиђајући да би такво дело — на данашњем степену нашег развоја — било свакако потребно, наше руководство је благовремено створило услове да се оно припреми и изда, те је и одредило одговарајуће кадрове и средства, после чега се приступило потребним организационим мерама.

*

Задатак Војне енциклопедије (ВЕ) састоји се у томе да на сажет начин изложи и објасни разне војне појмове и проблеме и да што објективније прикаже све значајније личности не само из израито војних области, већ и из других научних грана и дисциплина, уколико оне стоје у вези са војном проблематиком. Уствари, она треба да буде нека врста свеобухватног приручника, који би нашем официрском кадру и свима онима који се интересују за проблеме из области војног домена — од најужег до најширег смисла те речи — могао да пружи *научни*, доследно *материјалистички* поглед у читав комплекс војне феноменологије, пратећи све његове појаве и елементе кроз досадашњи историски период, почев од узрока њихове појаве, кроз цео развој, па све до данашњих дана. Поред тога, где год за то постоје објективни услови, ВЕ треба да укаже код сваког

појма и проблема и на постојеће тенденције његовог развоја у будућности.

Према основној концепцији ВЕ, треба нарочито напоменути, да се њена проблематика односи на оне војне појмове и проблеме свих народа и свих времена који су од општег интереса, и то првенствено оне који претстављају етапе општег развоја и који стоје у јачој идејној и генетичкој вези са данашњицом.

Иако ово дело има карактер опште војне енциклопедије, ипак ће национална војна проблематика у њему бити нарочито наглашена, и то не само актуелна, него и она из ближе и даље историске прошлости. Нарочита пажња ће се обратити обради свих ратова које су наши народи водили у току своје историје, закључно са НОР-ом. Уколико се буде постигао већи успех у научној обради искустава и поука које даје наша богата ратна прошлост, несумњиво је да ће се утолико боље и јасније моћи сагледавати наши специфични услови који, узрочно и логично повезани, дају основну подлогу на којој је грађена и на којој се даље развија наша тактика и војна доктрина. Пошто је историографија о нашој националној војној историји (нарочито из периода у коме су наши народи живели под јармом туђинских завојевача и у склопу туђинских држава и њихових војски) не само доста сиромашна, већ и разбацана по многим публикацијама и општој историској литератури, то се намеће потреба да се изврши њено повезивање и кроз призму војног аспекта. То је, свакако, озбиљан проблем који ће захтевати нарочите напоре, а то је уједно и један од првих значајнијих покушаја у тој области.

Што се тиче савремене проблематике, развој науке и технике, поготову у послератном периоду, узео је такве размере и такав темпо да он знатно утиче и на извесне организациске, формациске и друге промене у тактици, оператици и ратоводству уопште. Ако се има у виду оно што сам раније рекао о односу специјалисте према рату у целини, видеће се да ВЕ може веома корисно послужити нашем старешинском кадру као дело у коме ће разни појмови и проблеми из свих области војне науке и технике бити концентрисани на једном месту. Овде се само поставља питање степена улажења у детаље, то јест критеријума и мере које треба имати у виду да би се помирила два противречна захтева: да се проблеми захвате довољно широко, а да ипак остану на нивоу опште војне енциклопедије. Иако ће прави лик овога дела показати тек дефинитивна Књига алфабетара, ипак се овај проблем већ сада може поставити принципијелно. Наиме, сваки официр ма којег вида и рода треба да нађе у ВЕ углавном све што му је потребно да зна о другим родовима и видовима оружане силе. Али, он у њој треба да нађе и много штошта што није знао о свом сопственом роду, што ће му бити корисно у смислу познавања неких специфичности свога рода или његове целине. Међутим, то не значи да се он за своје уже научно и стручно изграђивање може задовољити само подацима које би му дала ВЕ. Напротив, енциклопедија треба само да му помогне у томе и да му укаже на литературу

(библиографију) која му може послужити за дубљу студију појединог проблема.

При обради ВЕ тежиће се да се ствари износе консеквентно научно, али тако да буде што приступачнија најширем кругу читалаца.

*

Напред изнети захтеви одређују сам карактер ВЕ и њене основне концепције. Она неће бити *лексикон*, који све појмове (слично речнику) региструје појединачно, већ ће проблеме захватити шире, у њиховим природним и целовитим размерама, обухватајући одједном, у једном чланку и под једним насловом, и оне појмове који задиру у дотични проблем. Ови (појединачни) појмови неће се више наводити под сопственим насловима, већ ће бити регистровани у посебној свесци, *индексу*, који ће обухватити сва имена и све појмове који су унети у ВЕ и указати на то где се они могу наћи. У сваком случају, иако ће ВЕ настојати да да целовите прегледе војне проблематике, ипак ће њени чланци бити сложени по *абecedном* реду њихових наслова, а не по материји. Но, логична и органска повезаност материје треба да дође до изражаја унутар самих чланака, а збир чланака извесне области треба да да логично сређену и повезану целину. Засада се обим ВЕ још не може тачно и детаљно предвидети, пошто за то недостају сви потребни подаци. Међутим, на основу постојећих искустава и глобалних оријентационих прорачуна, претпоставља се да ће имати око 6—8 свезака великог формата, да ће Књига алфаветара бити готова средином 1956, прва свеска ВЕ готова за штампу у току 1957, а цело дело вероватно око 1960 године.

Уобичајено је да се енциклопедије илуструју, ради бољег и лакшег објашњења сажетих текстова, па се претпоставља да ће и ВЕ обухватити велики број скица, цртежа, шема, карата, фотографија, уметничких репродукција и других техничких прилога. Предвиђа се да ће процентуалан однос укупног простора за прилоге и онога за сав остали текст износити бар око 20%. При томе ће се поклонити велика пажња и графичко-техничкој страни и користити искуства и достигнућа у погледу издавања сличних дела у нашој земљи и у иностранству.

ВЕ ће се штампати *латиницом*. Код страних имена, као и географских и других назива, примењиваће се најпре фонетска транскрипција, а у загради ће се ставити и етимолошка. Ово ће задовољити и читаоца који жели да зна како се изванредан појам изговара, као и онога кога интересује како се тај појам пише на изворном језику. Поред тога, индекс, о коме је већ било речи, биће тако састављен да се ови појмови могу лако пронаћи било на један, било на други начин. Поред сталног састава Редакције ВЕ, на њеној обради учествује веома велики број спољних редактора, консултаната, аутора чланака и других техничких сарадника, не само из Армије него и из грађанства, тј. оних који одређену материју најбоље познају и који

се њоме баве не само у теорији, већ и на свакодневној пракси. Иако је овим начином извршена широка децентрализација сарадника, они ипак претстављају један, истина, сложен, али компактан колектив, који је у стању да на најцелисходнији начин повеже ВЕ са животом и радом Армије у пракси.

Документација ВЕ претставља један од главних контролних и помоћних инструмената главног уредника и осталог редакторског апарата. Она треба да укаже помоћ редакторима и другим сарадницима при проналажењу разне изворне грађе и литературе за обраду материје којом се баве. Доцније она треба да послужи као главни елемент *верификације*, ради провере библиографских података и коришћења литературе, провере хронологије, временских термина, исправности транскрипције страних назива и контроле разних других статистичких и техничких података — у погледу њихове опште исправности и актуелности. Она засада располаже приличним бројем домаћих и страних енциклопедија и лексикона општег и војног карактера.²⁾ Она има и разне војне и опште речнике главних страних језика, извесна илустрована дела из историје Другог светског рата, разне домаће и иностране војне часописе ранијих издања и преко 30 претплаћених страних часописа за 1956 годину.

Библиографска картотека, на којој ради потребан број преводилаца-документатора, располаже лекторисаним материјалом из преко 15 општих и војних енциклопедија, као и оним из разних часописа. Такође је одабрано и преписано више десетина хиљада библиографских јединица из картотеке Лексикографског завода ФНРЈ у Загребу, које се односе на проблематику која стоји у вези са Војном енциклопедијом.

Најзад, овде треба нарочито нагласити да Документација — иако првенствено служи потребама Редакције ВЕ — стоји на расположењу и свим осталим установама, командама и појединцима, да би се лакше користили литературом и материјалом који може унапредити њихов рад на функционалној дужности или у области индивидуалног израђивања. Исто тако, поред оних аутора које је Редакција ВЕ одабрала у првој фази припрема елабората и чланака, сви другови који имају интереса за писање чланака могу затражити од Редакције ВЕ сва потребна обавештења и добити на увид потребан информативни материјал.

²⁾ Досада изашлим свескама „Енциклопедије Југославије“, „Енциклопедије Лексикографског завода“, „Поморске енциклопедије“; затим постоје и ове: Большая советская энциклопедия; Encyclopaedia Britannica; Chambers' Encyclopaedia; Colliers' Encyclopedia; The Columbia Encyclopedia; Ten Eventful Years; Grande encyclopédie Française; Larousse du XXe Siècle; La Seconde Guerre Mondiale (Larousse); Enciclopedia Italiana; Enciclopedia Pratica (Bompiani); Der Grosse Brockhaus; Meyers Lexikon; Encyclopaedia Americana. — Поред тога, Документација има ове војне енциклопедије — лексиконе: Enciclopedia Militare; Грчка војна енциклопедија; v. Alten, Handbuch für Heer und Flotte; The New Military and Naval Dictionary; Poten, Militärhandwörterbuch; Illustrierte Militärwörterbuch; Frobenius, Militärlexikon; најзад, поред ових дела, ускоро ће се набавити и још неке енциклопедије, као, на пример, Ревајева, итд.